

ROMSKÁ MENŠINA V ČESKÝCH ZEMÍCH

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

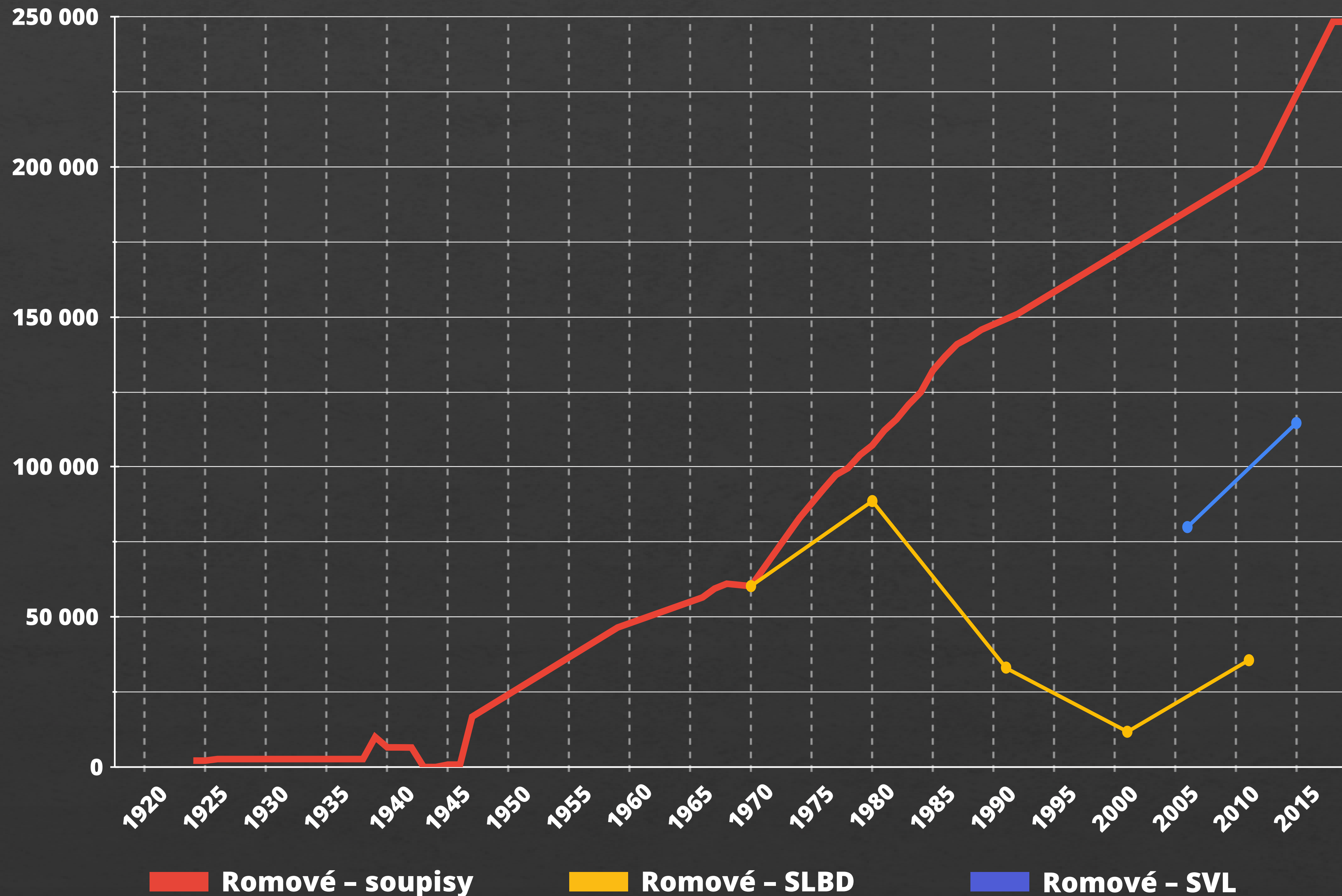

Factsheet projektu Příběhy těch, co museli jít
(reg. č. CZ.07.4.68/0.0/0.0/19_068/0001446)

Vývoj počtu Romů v českých zemích

MENU

Další témata

1918–1938: Romové v Čechách za 1. republiky

Romové jsou za 1. republiky oficiálně uznáni svébytnou národnostní menšinou, avšak ve sčítání lidu roku 1921 je romská národnost vedena jako samostatná kategorie, k níž se přihlásilo (patrně z obav z možných následků) pouze **249** osob (v cenzu v r. 1930 to bylo 227 osob). Úsilí vytvořit celkovou evidenci „cikánů“, která by na rozdíl od výsledků sčítání lidu nesloužila pouze ke statistické analýze, nýbrž kterou by mohly státní orgány využívat v boji proti „cikánskému zlu“, mělo v roce 1925 vést k vytvoření soupisu všech „cikánů“ žijících na území Československa. Na základě tohoto soupisu lokální orgány československého státu zaznamenaly údaje o celkem 64 938 „cikánů“, tj. Romů, Sintů a „po cikánsku žijících tuláků“. Na území dnešního Česka žilo 2652 osob (z toho v Čechách 579, na Moravě 1994, ve Slezsku 79; na Slovensku pak 60 315 a na Podkarpatské Rusi 94 osob).

V roce 1927 byl přijat zákon č. 117/1927 Sb. z 14. července 1927 o potulných cikánech, v němž jsou „potulní cikáni“ definováni jako „cikáni z místa na místo se toulající a jiní tuláci práce se štítící, kteří po cikánsku žijí, a to v obojím případě i tehdy, mají-li po část roku, hlavně v zimě, stálé bydliště“. Na základě tohoto zákona byla provedena v letech 1928–1929 daktyloskopická evidence „potulných cikánů“. Všem „potulným cikánům starším 14 let v Československu“, tedy téměř 40 000 osobám, byly rozdány

cikánské legitimace a také **kočovnický list**, obsahující mj. osobní data, popis osoby a otisky prstů. Na základě prováděcích předpisů pak měli držitelé cikánských legitimací zakázán přístup na určitá území (např. lázně, obvody velkých měst atp.). Zákon a cikánské legitimace tak utvrzovaly ve veřejnosti představu, že Romové tvoří jakousi patologickou skupinu, které musí úřady věnovat zvláštní pozornost.

„Cikánům vstup přísně zakázán.“ [online] [vid. 8. 12. 2021]

Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/publicistika/komentare/jaroslav-miko-romove-jsou-skvely-a-silny-narod-i-pres-staleti-utlaku-nakonec-vse-zvladnou.musi-byt-videt-romsti-lekari>

1939–1945: Romové za protektorátu

Ke konci 30. let se do Československa a později na území Protektorátu Čechy a Morava uchyluje množství Romů prchajících před nacismem z Německa, Rakouska či anektovaného pohraničí. Podle nadhodnocených údajů četnického ústředí žilo v tomto období na území protektorátu celkem 14 000 Romů (realitě odpovídá počet 8–10 000 Romů). Bylo nařízeno okamžité usazení Romů; neuposlechnutí znamenalo umístění do kárných pracovních táborů v Letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu. K 1. dubnu 1940 byl vypracován nový soupis, podle něhož žilo na území protektorátu celkem **6540 Cikánů**. Mezi roky 1942–1944 bylo 5500 Romů na území Protektorátu transportováno na základě Himmlerova výnosu do Osvětimi, **583** z nich hrůzy holocaustu přežilo. V Protektorátu zůstala na svobodě pouze skupina zhruba 200 Romů propuštěných při sestavování transportů na základě povolení kriminální policie. Romská populace v Čechách po II. světové válce čítala cca **800 osob**.

Romové z obce Bohusoudov (okr. Jihlava) shromáždění k transportu do koncentračního tábora Osvětim II.–Birkenau, 1943.

Zdroj: <https://www.holocaust.cz/archiv/deportace-ceskych-romu-do-osvetimi/>

Zdroj:

Jitka Zalabáková. Cenzus jako předmět antropologického výzkumu. *Acta FF ZUČ 3* (2014), s. 171–189, dostupné z: Jitka Zalabáková. Cenzus jako předmět antropologického výzkumu. *Acta FF ZUČ 3* (2014), s. 171–189, dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/15493/1/Zalabakova.pdf> (přístup 6. 6. 2020).

Pavel Baloun. Policejní evidence „Cikánů“. *Holocaust.cz*, dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/romove-v-ceskoslovensku-pred-nemeckou-okupaci/policejni-evidence-cikanu/> (přístup 2. 6. 2020).

Marta Miklušátková. Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku. In: Angus Fraser. *Romové*. Praha: NLN.

1945: Romové na Slovensku

Situace Romů na Slovensku byla odlišná. Před 2. sv. válkou jich zde většina žije usedlým životem v osadách, avšak rozvíjející se tovární velkovýroba postupně přebírá produkci komodit, které dříve Romové tradičně produkovali (kovářské výrobky, nepálené cihly, koryta, proutěné výrobky). Romové přichází o tradiční zdroj obživy, avšak nemají kvalifikaci pro zaměstnání v továrnách (jsou negramotní).

Na rozdíl od českých zemí nebyli za 2. světové války slovenští Romové systematicky vyhlazováni, přesto i zde čelili tvrdým represím (byli zavíráni do pracovních táborů, popravováni či přišli o půdu, kde před válkou stály osady, a již ji nedostali zpět).

Pro řadu z nich byl proto odchod z agrárního a válkou zbídačeného východního Slovenska za prací do Čech, kde v důsledku vysídlování německého obyvatelstva chybí pracovní síly, existenční nutností.

Fotografie z výstavy Krásné časy... ? Zdroj: Muzeum romské kultury. [online] [vid. 31.1.2022].

Dostupné z: <https://www.rommuz.cz/cs/vystavy-a-akce/putovni-vystavy-k-zapujceni/krasne-casy/>

Zdroj:

N. Pavelčíková. Proměny romské komunity v průmyslovém městě. In: *Romové a cikáni neznámí i známí*. Voznice, Plzeň: LEDA, 2008, s. 62–80.

1945–1948: Půchod Romů do Čech po válce

Migraci Romů do českého pohraničí dále posilovali náboráři z českých podniků, kteří Čechy líčí jako „zemi zaslíbenou“, a také státní politika, reprezentovaná dekretem prezidenta republiky č. 88/1945 o všeobecné pracovní povinnosti, kterou není možné na zbídačeném Slovensku s vysokou nezaměstnaností realizovat. Pro náboráře i stát Romové představují levnou, snadno využitelnou pracovní sílu pro nádenické práce nutné pro obnovu válkou poškozené infrastruktury.

Romové ze slovenských osad odchází především do průmyslových českých měst, 48 % z nich do pohraničí. V naprosté většině se jedná o lidi, kteří neprošli systémem moderního hromadného vzdělávání. Mají proto problém se orientovat v administrativním systému majoritní společnosti, který je pro ně často nesrozumitelný. Jen s velkými obtížemi se začleňují do pracovního procesu či přejímají pro ně novou kulturu bydlení (např. nerozumí principu nájemního bydlení či neumí používat běžné vybavení bytů – kliky, klíče, koupelny, splachovací záchod či elektrické spotřebiče, neboť jediným zdrojem tepla, s nímž uměli zacházet, bylo dřevo, jež byli zvyklí si obstarávat

v lese za osadou). Rovněž pravidla rituální čistoty Romů jsou zcela odlišná od představ majority o čistotě (hygieně).

Není proto příliš překvapivé, že v rovině diskurzu lze snadno vysledovat podobnost s rasistickým jazykem charakteristickým pro německý nacismus. Romové jsou ve člancích či hlášeníh spojováni se špínou, nákazou, přirovnávání k parazitům.

V legislativní rovině navázalo poválečné Československo na prvo-republikové zákonodárství (zákon o potulných cikánech). První poválečný soupis „cikánů a tuláků práce se štítících“ byl zhotoven v roce 1947 a v českých zemích napočítal 16 752 osob (z nichž poněkud paradoxně 89 % bylo v pracovním poměru). Ministerstvo práce a sociálních věcí po válce dokonce prosazovalo (ač nerealizovalo) zřízení pracovníh táborů pro cikány. Řada obcí se snažila Romy ze svého území odsunout (např. Šluknov) či jim zakazovala vstup (např. okres Planá, Karlovy Vary). Naopak časté zastání nachází Romové u zaměstnavatelů, pro které byli levnou pracovní silou, kterou se snažili udržet.

Zdroj:

Marta Miklušátková. Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku.

In: Angus Fraser. *Romové*. Praha: NLN, 2002.

Matěj Spurný. *Nejsou jako my*. Dizertační práce, UK Praha, 2010.

Andreas Wiedemann. *Pojď s námi budovat pohraničí*. Praha: Prostor, 2016.

1948–1958:

Ideál: Přeměna Roma v socialistického člověka

Po nástupu socialismu se postoj státní moci vůči Romům radikálně promění. V roce 1950 je (coby rasově diskriminační, tedy neslučitelný s ideály socialismu), zrušen zákon o potulných cikánech z roku 1927 a Romové jsou zrovnoprávněni. Komunistické elity na Romy pohlíží jako na zaostalými tradicemi spoutané oběti kapitalistického vykořisťování. Převládla představa, že Romy bude možné převychovat v třídně uvědomělé občany lidové demokracie tím, že jim bude dána práce, bydlení či vzdělání – tedy přístup do zdravotního, sociálního a vzdělávacího systému socialistické společnosti.

Komunistický režim postavil obnovu hospodářství na rozvoji těžby a těžkého průmyslu. Zvyšující se objem výroby vyžadoval přísun stále nových zaměstnanců, kteří byli relativně dobře placeni. Poptávka po nich se stala motorem permanentní migrace dalších a dalších urbanizací nedotčených Romů ze Slovenska do českých zemí.

Květušínský experiment

Důležitým nástrojem převýchovy Romů mělo být vzdělání. Jedním z radikálních příkladů asimilace vzděláním je „květušínský experiment“ – zřízení „Školy míru“ v jihočeském Květušíně roku 1950. Internátní škola měla prostřednictvím vzdělávání romských dětí (často za cenu „vytržení dětí ze zhoubného prostředí“ rodiny) dokázat, že Romové jsou kultivovatelní. Romské děti (slovy ředitele školy „materiál pro naši dílnu lidskosti“) do školy dodávala sociální pracovníce ONV v Českém Krumlově. Absolventi internátní školy skutečně následně studovali na učilištích, středních odborných školách a v některých případech i na školách vysokých.

1958–1968: Deziluze: zákaz kočování a pokus o rozptyl

Optimismus spojený s integračními snahami idealistických komunistů brzy vystřídají zklamané hlasy, které cikány obviňují z nevděčnosti, špatné pracovní morálky, zločinů a které vyjadřují nespokojenost s dosavadními výsledky převýchovy. Zejména na lokální úrovni sílí (nezřídka) rasistická kritika Romů, že škodí socialistické společnosti, neboť sice představují „značnou rezervu pracovních sil“, ale vyhýbají práci.

V městském prostředí se rozpadají vícegenerační rodiny. Romští imigranti postupně omezují užívání romštiny a i mezi sebou se dorozumívají specifickou primitivní směsicí češtiny, slovenštiny, romštiny, které chybí řada abstraktních pojmů, což hendikepuje děti ve školní docházce a vede ke špatným školním výsledkům.

Řada Romů se zároveň vrací zpět na Slovensko – ať už z deziluze z nízkých výdělků, nezdařené adaptace či prostě jen „pendlují“ mezi prací v Čechách a rodinami či příbuznými na Slovensku, kteří je nezřídka do Čech následují a usazují se v jejich sousedství. Tento pohyb Romů si majorita vykládá jako kočování, což vede až ke schválení **zákona o trvalém usídlení kočujících osob v roce 1958**, následnému soupisu a vydání celé řady předpisů, které stvrzují vítězství represivního přístupu k Romům nad idealistickými snahami o jejich integraci a emancipaci.

Romové mají být od této chvíle **násilně asimilováni**: má být zlikvidována tradiční romská kultura – potlačen jazyk, zvyklosti, životní styl. V roce 1965 se komunistický režim pokusil o umělé urychlení urbanizace Romů prostřednictvím realizace tzv. **rozptylu** – během několika let měly být zlikvidovány slovenské osady i „místa nežádoucího soustředění obyvatel cikánského původu v českých zemích“ – cikánské ulice, čtvrti či osady – a Romové v nich žijící rozptýleni po regionech s nedostatkem pracovníků, zapojeni do pracovního procesu, jejich rodové vazby zprůtrhány. Pokus o rozptyl, předčasně ukončený roku 1968, vyvolal obrovskou vlnu nekoordinované migrace a skončil naprostým fiaskem.

Zdroj:

Marta Miklušátková. Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku.

In: Angus Fraser. *Romové*. Praha: NLN, 2002.

Matěj Spurný. *Nejsou jako my*. Dizertační práce, UK Praha, 2010.

1968–1973: Pokus o emancipaci Romů

V rámci politického uvolnění v roce **1968 vzniká první politická reprezentace Romů samotných – Svaz Cikánů Romů v Čechách**, který vyvíjí aktivity v oblasti školství, organizuje kulturní či sportovní život Romů či vydává časopis Romano Íil (Romský list). Svaz v roce 1970 zveřejňuje „Memorandum k základním otázkám romské (cikánské) problematiky a vymezení společenského postavení Romů (Cikánů)“, které odmítá politiku asimilace a rozptylu či redukování romské problematiky pouze na sociální problém a volají po uznání Romů coby národnostní menšiny (což KSČ rezolutně odmítá). Ministerstvo práce nechalo po zveřejnění Memoranda udělat výzkum veřejného mínění o zkušenostech majority s romskými spoluobčany – 40 % respondentů vyžadovalo kontrolu a represi, pouhá 2 % jim přiznalo právo na vlastní iniciativu. Svaz se rovněž věnuje kritice a pokusům o řešení diskriminace, např. kritizuje návrhy státních orgánů sterilizovat ženy z nevyhovujícího sociálního prostředí. Svaz je v rámci procesu „normalizace“ zrušen roku 1973.

Romský podnik Névodrom

Svaz roku 1970 zakládá vlastní hospodářský podnik – Névodrom (Nová cesta). Podnik vykonává stavební a renovační práce, týž rok zaměstnává již 1300 romských pracovníků a vykazuje zisk, z něhož je financován provoz Svazu. Podnik je zrušen na nátlak státních orgánů koncem roku 1972.

1970–1989: Pokus o integraci

Nová koncepce státní politiky vůči Romům se rodila počátkem 70. let. Cílem již není asimilace, ale integrace „zaostalých“ Romů do struktur „vyspělé“ majoritní společnosti postupným zvyšováním jejich životní úrovně.

Stát obnovuje **evidenci cikánských občanů**: Evidenci realizuje policie a národní výbory, přestože Romům není přiznána vlastní národnost. Ukazuje se, že **počet Romů v Čechách dále narůstá**: z důvodu pokračující **migrace „neurbanizovaných“ Romů ze slovenských osad** a přetrvávající **vysoké míry porodnosti romských žen**.

Stát podporuje **koncentrování Romů do jedné lokality**: Politika rozptýlu je opuštěna, koncentrace umožňuje lepší dohled policie a kurátorů. Úředníci usazují Romy do bytů v centrech měst po majoritě, která se stěhuje na nová sídliště, případně do segregovaných lokalit mimo města (např. mostecké sídliště Chanov).

Stát se snaží finančně **stimulovat zájem romských žen** o dobrovolnou **sterilizaci**. Dochází též k nevědomým sterilizacím.

Stát podporuje **sociální práci**: Na jednu stranu sociální kurátoři řeší specifické problémy Romů, zprostředkovávají komunikaci mezi úřady a Romy apod. Na druhou stranu jsou děti ve velkém odebírány z rodin, u nichž sociální pracovníci usoudí, že výchova neprobíhá řádně.

Stát podporuje **vzdělání Romů**: Na jednu stranu jsou romské děti přednostně umísťovány do mateřských škol, na druhou stranu se rozšíří praxe **přeřazovat romské žáky do zvláštních škol**, čímž se posiluje **segregace** a dále rozevírají nůžky mezi vzdělanostní úrovní romských dětí a dětí majority.

Stát podporuje zaměstnanost Romů:

Režimem garantované právo na práci **nutí Romy pracovat** a direktivně **vyžaduje, aby podniky Romy zaměstnávaly**. Ti pracují typicky na nekvalifikovaných, avšak relativně dobře placených postech – jako kopáči, stavební dělníci, uklízečky apod.).

Marta Miklušátková. Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku. In: Angus Fraser. *Romové*. Praha: NLN, 2002.

Nina Pavelčíková. *Romové v českých zemích 1945–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004.

Petr Víšek. Program integrace – řešení problematiky romských obyvatel v období 1970–1989. In: *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999.

Nina Pavelčíková. Proměny romské komunity v průmyslovém městě. In: *Romové a cikáni neznámí i známí*. Voznice, Plzeň: LEDA, 2008, s. 62–80.

Pavelčíková – další publikace: <https://ff.osu.cz/nina-pavelcikova/13452/#3-publikacni-cinnost>

Po roce 1989

Po roce 1989 se situace Romů dramaticky zhorší. Restrukturalizace průmyslu znamenala pro mnoho z nich zánik zaměstnání a ztrátu relativně dobrých příjmů, kterou se většině z nich již nepodařilo nahradit. Jako první byli propouštěni ze zaměstnání, což vedlo k vysoké nezaměstnanosti a závislosti na sociálních dávkách. Omezil se počet učňovských míst, kam mladí Romové odcházeli. Téměř všechny malé romské děti přestaly chodit do mateřských škol. Zároveň však postupující růst významu formálního vzdělání (přerod ve „vzdělanostní“ či „znalostní společnost“) prakticky znemožnil málo vzdělaným Romům přístup na trh práce. Normalizační praxe koncentrování Romů do (často segregovaných) lokalit vedla k vytváření desítek chudinských ghett s otřesnými hygienickými, bezpečnostními a životními podmínkami (dnešní sociálně vyloučené lokality).

Po roce 1989 se obnovuje romské emancipační hnutí ukončené počátkem 70. let. Romům je v roce 1990 přiznán status národnostní menšiny, začínají vycházet romské časopisy. S rozpadem Československa v roce 1992 též (alespoň dočasně) slábne imigrační proud ze Slovenska a z řady Romů dlouhodobě pobývajících v Čechách se „přes noc“ stávají cizinci, neboť nedokázali splnit podmínky byrokratického řízení a zvolit si občanství ČR.

Romové Emil Ščuka a Jan Rusenko promluvili 25. listopadu 1989 ke statisícovému zástupu v Praze na Letné. Na letenské pláni současně romská skupina rozvinula romskou vlajku a mohutný dav skandoval „Ať žijí Romové“. Zdroj: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/romsti-politici-jako-soucast-listopadove-revoluce>

Korelace: nezaměstnanost, dosažené vzdělání, mzdy

Zmizely Sudety, nebo jsou tu s námi dodnes?

Sociální vyloučení

Sociální vyloučení

Obecně lze říci, že sociální vyloučení nastává v okamžiku, kdy člověk čelí komplexu problémů, jako jsou nezaměstnanost, diskriminace, nízká kvalifikace, nízké příjmy, špatná kvalita bydlení, špatný zdravotní stav či rozpad rodiny. Vzájemná a provázaná kombinace těchto problémů pak vytváří bludný kruh, ze kterého je pro osoby v podmínkách sociálního vyloučení obtížné až nemožné se vymanit.

Důležitými faktory prohlubujícími sociální vyloučení je prostorová segregace, reprodukování vzdělávacích nerovností a zadluženost. Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita.

Základní charakteristikou sociálního vyloučení je souběh faktorů, které zasaženým jedincům výrazně omezují možnosti pracovat, vzdělávat se, léčit se, stýkat se s okolím, řešit vlastní problémy či se podílet na rozhodovacím procesu.

Sociálně vyloučená lokalita

Za sociálně vyloučenou nebo sociálním vyloučením ohroženou lokalitu v rámci výzkumu Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR považujeme takovou lokalitu, kde dochází ke koncentraci více než 20 osob žijících v nevyhovujících podmínkách (indikováno počtem příjemců příspěvku na živobytí), které obývají fyzicky či symbolicky ohraničený prostor (indikováno vnější identifikací).

Sociálně vyloučené lokality jsou vnímány jako „romské“, a to i v těch případech, kdy Romové v dané lokalitě netvoří statistickou většinu. Hranice této lokality mohou být i symbolické (když je lokalita vnímána jako tzv. „špatná adresa“, hovoří se o ní jako o „domu hrůzy“, „ghettu“ apod.).

V roce 2015 se na území ČR nacházelo 606 sociálně vyloučených lokalit ve 297 obcích. Celkový počet obyvatel lokalit byl odhadnut na 95 000–115 000. Podíl nezaměstnaných osob v produktivním věku byl zpravidla odhadnut na 80–85 %, přičemž podíl osob se základním vzděláním činil přibližně 75 %.

Sídliště Chanov u Mostu

Příkladem je způsob, jak se naložilo s Romy poté, co byl starý Most počátkem sedmdesátých let definitivně odsouzen k demolici a vytěžení: Romové, kteří předtím obývali jako poslední obyvatelé jeho opuštěné a napůl rozpadlé domy, jsou nyní hromadně sestěhováváni bez ohledu na rodinné vazby, zvyky a přání. Dispozice sídliště Chanov, bylo plánováno s ohledem na nedostatečné civilizační návyky, ale také s domnělým respektem k potřebám velkých cikánských rodin a je přesahujících společenství. Dětská hřiště byla budována bez vybavení, jež by se mohlo snadno poškodit nebo odmontovat, byl též záměr nevybavovat byty zařízením, jako je kuchyňská linka apod., protože by bylo stejně brzy zničeno. Byty byly převážně veliké, tři až čtyřpokojové, což odpovídalo charakteru romských rodin. Několik domů tvořilo vždy uzavřený blok, který vytvářel prostranství bez automobilového provozu, kde se mohli lidé setkávat. Sídliště samotné je naprosto odříznuté od města, což vedlo k faktické segregaci.

Zdroje:

Marta Miklušátková. Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku. In: Angus Fraser. *Romové*. Praha: NLN, 2002.

Nina Pavelčíková. Proměny romské komunity v průmyslovém městě. In: *Romové a cikáni neznámí i známí*. Voznice, Plzeň: LEDA, 2008.

Petr Víšek. Program integrace – řešení problematiky romských obyvatel v období 1970–1989. In: *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999.

Nina Pavelčíková. *Romové v českých zemích 1945–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004.

Pavelčíková – další publikace: <https://ff.osu.cz/nina-pavelcikova/13452/#3-publikacni-cinnost>

Statistická data o Romech

Zdroje:

Květa Kalibová, Romové z pohledu statistiky a demografie. In: Romové v České Republice. Praha: Socioklub, 1999.
Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR. Praha: GAC, 2015. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf

1970–1989: Pokus o integraci pomocí segregace a paternalismu

Nová koncepce státní politiky vůči Romům se rodila počátkem 70. let. Odmítala bezvýhradnou asimilaci a kladla si za cíl postupně vyrovnat životní úroveň Romů s majoritou pomocí všestranné kulturní a společenské integrace zaostalých Romů do struktur vyspělé majoritní společnosti.

V rámci nové strategie byla obnovena evidence cikánských občanů (realizována policií či národními výbory navzdory faktu, že Romům není přiznána vlastní národnost), která ukázala, že počet Romů v Čechách dále narůstá. Příčiny nárůstu byly dvojí: Jednak pokračovala migrace „neurbanizovaných“ Romů ze slovenských osad, které prožívaly hlubokou krizi tradičního společenství. Oproti dřívější politice rozptylu nyní státní orgány považují koncentrování Romů (často

s různou mírou adaptace na městské prostředí) do jedné lokality za výhodné (umožňuje lepší dohled policie a kurátorů). Uvolněné byty v městských činžácích po majoritě, která se stěhuje do nových panelových sídlišť, úředníci obsazují romskými rodinami. Jindy jsou Romové koncentrováni do segregovaných lokalit mimo města – příkladem je mostecké sídliště Chanov. Druhou příčinou nárůstu počtu Romů je vysoká míra porodnosti romských žen: zde se stát pokouší formou státního příspěvku stimulovat zájem romských žen o dobrovolnou sterilizaci. Dochází též k nevědomým sterilizacím.

Stát dále podporuje sociální práci - sociální kurátoři mají řešit specifické problémy Romů, zprostředkovávat komunikaci mezi úřady

a Romy apod. Na druhou stranu jsou děti ve velkém odebírány z rodin, u nichž sociální pracovníci usoudí, že výchova neprobíhá řádně.

V oblasti vzdělávání podporuje přednostní umisťování romských dětí do mateřských škol, zároveň se rozšíří praxe přeřazovat romské žáky do zvláštních škol, čímž se posiluje segregace a dále rozevírají nůžky mezi vzdělanostní úrovní romských dětí a dětí majority.

Režimem garantované právo na práci nutilo Romy pracovat a zároveň direktivně vyžadovalo, aby podniky Romy zaměstnávaly. Ti pracovali typicky na nekvalifikovaných, avšak relativně dobře placených postech – jako kopáči, stavební dělníci, uklízečky apod.).

Marta Miklušátková, Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku. In: Angus Fraser, Romové. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002.

Nina Pavelčíková, Romové v českých zemích 1945-1989. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2004.

Petr Víšek, Program integrace – řešení problematiky romských obyvatel v období 1970-1989. In: Romové v České republice. Socioklub, Praha 1999.

Pavelčíková, N. Proměny romské komunity v průmyslovém městě. In: Romové a cikáni neznámí i známí. Voznice, Plzeň: LEDA, Voznice, 2008. LEDA, Voznice, 2008. s. 62-80.

Pavelčíková – další publikace: <https://ff.osu.cz/nina-pavelcikova/13452/#3-publikacni-cinnost>

ROMSKÁ MENŠINA V ČESKÝCH ZEMÍCH

Seznam zdrojů:

- BALOUN Pavel. *Policejní evidence „Cikánů“*. Holocaust.cz, dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pro-nasledovani-agenocida-romu-v-ceskych-zemich/romove-v-ceskoslovensku-pred-nemeckou-okupaci/policejni-evidence-cikanu/> (přístup 2. 6. 2020).
- GAC. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*, Praha, GAC, 2015. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/detail-clanku/-/asset_publisher/BBFA-oudKGfE/content/analiza-socialne-vyloucenych-lokalit-v-cr
- MIKLUŠÁTKOVÁ Marta. *Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku*. In: Angus Fraser. *Romové*. Praha: NLN, 2002.
- Otevřená společnost. *Mapa exekucí*, Otevřená společnost, Praha, 2019. Dostupné z: <http://mapaexekuci.cz/>
- PAVELČÍKOVÁ Nina. *Proměny romské komunity v průmyslovém městě*. In: *Romové a cikáni neznámí i známí*. Voznice, Plzeň: LEDA, 2008.
- PAVELČÍKOVÁ Nina. *Romové v českých zemích 1945–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004.
- STEINER Jakub. *Ekonomie sociálního vyloučení*. J Steiner. *Romové: kulturologické etudy*. Plzeň, Aleš Čeněk, 2004.
- SPURNÝ Matěj. *Nejsou jako my*. Antikomplex, Praha, 2011.
- ŠIMON Martin. 2015. *Measuring phantom borders: the case of Czech/Czechoslovakian electoral geography*. *Erdkunde* 69(2): 139-150. ISSN 0014-0015. [cit. 6.7.2015]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.3112/erdkunde.2015.02.04>.
- URRLab Praha. *Interaktivní mapa obyvatelstva 1921 – 2011*. URRLab Praha. Dostupné z: <https://www.historickygis.cz/aplikace/mapa.html>
- VÍŠEK Petr. *Program integrace – řešení problematiky romských obyvatel v období 1970–1989*. In: *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999.
- WIEDEMANN Andreas. *Pojď s námi budovat pohraničí*. Praha: Prostor, 2016.
- ZALABÁKOVÁ Jitka. *Cenzus jako předmět antropologického výzkumu*. *Acta FF ZUČ* 3 (2014), s. 171–189, dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/15493/1/Zalabakova.pdf> (přístup 6. 6. 2020).

Seznam obrazového materiálu:

1918-38: ROMOVÉ V ČECHÁCH ZA 1. REPUBLIKY

„Cikánům vstup přísně zakázán.“ [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/publicistika/komentare/jaroslav-miko-romove-jsou-skvely-a-silny-narod-i-pres-staleti-utlaku-nakonec-vse-zvlnou.musi-byt-videt-romsti-lekari>

1939-45: ROMOVÉ ZA PROTEKTORÁTU

Protektorát 4. *Romové z obce Bohusoudov (okr. Jihlava) shromáždění k transportu do koncentračního tábora Osvětim II.-Birkenau, 1943*. Zdroj: Muzeum romské kultury. [online] [vid. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/archiv/deportace-ceskych-romu-do-osvetimi/>

1945: ROMOVÉ NA SLOVENSKU

Fotografie z výstavy *Krásné časy... ?* Zdroj: Muzeum romské kultury. [online] [vid. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://www.rommuz.cz/cs/vystavy-a-akce/putovni-vystavy-k-zapujceni/krasne-casy/>

1945-48: PŘÍCHOD ROMŮ DO ČECH PO VÁLCE

„Cikánské radosti českého lidu.“ *Národní osvobození*, Praha : Pokrok, 8. 8. 1947, str. 1. [online] [vid. 5.1. 2022] Dostupné z: https://kramerius.army.cz/search/i.jsp?pid=uuid:84377770-5d2b-11e1-b8fa-0013d398622b#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:ba92e-930-0ef6-11e2-9c84-000d606f5dc6

Fotografie z výstavy *Krásné časy... ?* Zdroj: Muzeum romské kultury. [online] [vid. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://www.rommuz.cz/cs/vystavy-a-akce/putovni-vystavy-k-zapujceni/krasne-casy/>

IDEÁL: PŘEMĚNA ROMA V SOCIALISTICKÉHO ČLOVĚKA (1948-1958)

DĚDIČ, Miroslav. *Žáci Květušínské školy, 50. – 60. léta 20. století*. Muzeum romské kultury. [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <http://www.hatefree.cz/blo/rozhovory/3070-bara-sebova>

1958-68: DEZILUZE: ZÁKAZ KOČOVÁNÍ, ROZPTYL

Na okraji města - násilné zastavení kol nomádských vozů (r. 1959) Zdroj: DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom = Cesty Romů 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 208.

BALÁŠ, Jiří. *Bourání starého Mostu*. [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/662099582687459420/>

1968-1973: POKUS O EMANCIPACI ROMŮ

JUDr. Tomáš Holomek. [online] [vid. 31.1.2022]. Dostupné z: <https://amendar.cz/osobnost/judr-tomas-holomek/>

Odznáček romského podniku Nevodrom - neznámý zdroj

Svaz Cikánů - Romů, Muzeum romské kultury. [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/pred-padesati-lety-byl-zalozen-svaz-cikanu-romu-8105932>

ŠUSTOVÁ, Jana. Záběr z výstavy „Svaz Cikánů-Romů 1969 – 1973.“ [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/22834>

1970-89: POKUS O INTEGRACI

STEHLI, Iren. 1979: Bourání staré zástavby v Žerotínově ulici na pražském Žižkově. [online] [vid. 23.04.2022] Dostupné z: <https://www.irenstehli.com/independent-work.html>

HRADÍLEK, Ludvík. Prasečák Lety. [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/evropsky-unikat-z-koncentraku-prasecak/r~i:gallery:9506/>

Velkovýkrma v Letech. Zdroj: DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom = Cesty Romů 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995, s. 211

Michal Čonka řidičem autobusu. Archiv Michala Čonky. [online] [vid. 31.1.2021] Zdroj: HOŘENÍ, Karina. „‘To bylo, jako byste přišli do ráje.’ Vyprávění Romů o komunismu.“ *Paměť a dějiny* 3/2017, s.19. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2017/11/PD_3_17_s15-23.pdf

Demonstrace proti nechtěným sterilizacím. [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/nucena-sterilizace-zustane-bez-trestu-je-promlcena/r~i:article:473119/>

PO ROCE 1989

Emil Ščuka a Jan Rusenko promluvili 25. listopadu 1989 ke státnímu zástupci v Praze na Letné. Zdroj: Archiv Romea.cz Dostupné z: <https://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/romsti-politici-jako-soucast-listopadove-revoluce>

SÍDLIŠTĚ CHANOV U MOSTU

BALÁŠ, Jiří. Bourání starého Mostu. [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/662099582687459420/>

Sídlíště Chanov v Mostě. [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <https://www.e15.cz/galerie/nazory/138634/socialni-bydleni-nebo-dobro-za-kazdou-cenu?foto=15>

LACINOVÁ, Helena, NEBESÁŘ, Martin. Likvidace části domů sídlíště Chanov. [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <https://www.e15.cz/galerie/domaci/165164/most-chce-misto-sidliste-chanov-postavit-kontejnerove-mestecko?foto=0>

SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Záběr z výstavy „Ministerstvo školství varuje: Segregace vážně škodí Vám i lidem ve Vašem okolí! Vol.2 (Ohlédnutí po 10 letech)“, Galerie AVU, 2017. Autorem malby je Sead KAZANXHIU. [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <https://ceskegalerie.cz/cs/zpravy/proti-vy clenovani-romskych-deti-protestuje-mezinarodni-vystava-na-avu>

Předlice v Ústí nad Labem. [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/vnitro-nasadi-proti-nepripruzusobivym-domovniky-i-pochuzkare-286680.html?showTab=nejnovejsi>

PURSCHE, Gustav. Předlice v Ústí nad Labem. Archiv sdružení Konexe. [online] [vid. 8. 12. 2021] Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/chteli-jsme-ukazat-ze-vsichni-cesi-nejsou-rasisti-sociolozka-pomaha-ve-ctvrti-8106124>

ZMIZELÝ SUDETY, NEBO JSOU TU S NÁMI DODNES?

Podíl nezaměstnaných osob v obcích, 2015. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*, Praha, GAC, 2015. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/detail-clanku/-/asset_publisher/BBFAoaudKGfE/content/analiza-socialne-vyloucenych-lokalit-v-cr

Podíl osob v exekuci. *Mapa exekucí*, Otevřená společnost, Praha, 2019. Dostupné z: <http://mapaexekuci.cz/>

Podíl německého obyvatelstva v soudních okresech v roce 1930. Zdroj: ŠIMON, Martin. 2015. *Measuring phantom borders: the case of Czech/Czechoslovakian electoral geography*. *Erdkunde* 69(2): 139-150. ISSN 0014-0015. [cit. 6.7.2015]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.3112/erdkunde.2015.02.04>.

Zastoupení Romů v populaci (SLBD 1991). *Interaktivní mapa obyvatelstva 1921 – 2011*. URRLab Praha. Dostupné z: <https://www.historickygis.cz/aplikace/mapa.html>